

ELINA HALTTUNEN-RIIKONEN

Raskaus- ja äitiysnormien haastajat

Katri Kiukas, *Kohtu on kaunein sana – Esseitä hoivasta, kumouksesta ja elämästä äitiinä*. Kulttuurivihkot, Helsinki 2021. 124 s.

Minja Koskela, *Äidiksi tuleminen*. Into Kustannus, Helsinki 2021. 212 s.

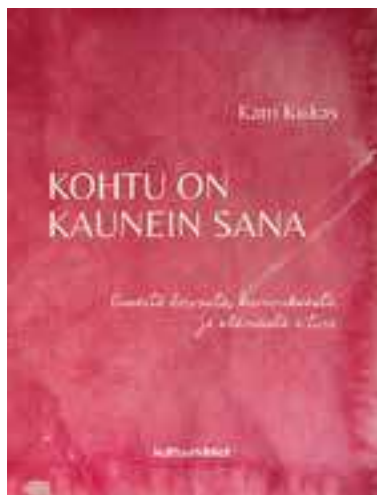
Keväällä 2021 ilmestyi kaksi äitiyttä feministisestä näkökulmasta tarkastelevaa teosta: Minja Koskelan *Äidiksi tuleminen* ja Katri Kiukaksen *Kohtu on kaunein sana*. Kumpikin etenee henkilökohtaisten kokemusten kautta poliittiseen, mutta tekee sen eri tavoilla. Koskela kartoittaa raskaana olevan ruumiin politiikkaa, Kiukas taas pohtii, voisiko hoivan nähdä taakan sijaan vapautena. Omien henkilökohtaisten kokemusten tutkiminen tekee niistä helposti lähestyttäviä. Äitiys ja raskaus tarjoavat näkökulman koko yhteiskuntaan.

Raskaus tutkiskelun tilana

Minja Koskela valittiin pian teoksen *Äidiksi tuleminen* ilmestymisen jälkeen Helsingin kaupunginvaltuustoon vasemmistoliiton listalta. Hänen aiempi kirjansa *Ennen kaikkea feministi* on muodostunut eräänlaiseksi 2010-luvun kotimaisen feminismin perusteokseksi. Feminismi ja vasemmistolainen yhteiskuntakritiikki muodostavat myös uusimman kirjan selkärangan.

Äidiksi tuleminen on intiimi sukellus raskauteen ja äitiyteen liittyviin toiveisiin, pelkoihin ja epävarmuuksiin. Teoreettisista piipahduksesta huolimatta *Äidiksi tuleminen* on helposti lähestyttävä teos, jossa pohditaan välillä *Frendit*-sarjan Rachelin äitisuhdetta, välillä Lacanin käsityksiä kielestä. Lopputuloksena on hengittävä teos, joka nivoo pienet tapahtumat isompaan kokonaisuuteen.

Koskelan kirja alkaa alusta, joka loppuu ennen kuin ehtii kunnolla edes alkaa. Ultraäänitutkimusta

tekevä hoitaja kertoo Koskelalle: ”Sykettä täällä ei ole.” Keskenmenosta vaietaan edelleen, ehkä juuri aiheen kipeyden takia. Hiljaisuus kuitenkin lisää kipua, kun vaikuttaa siltä että ”kaikkien muiden” raskaudet etenevät lapsen syntymään. Koskela kuvaa, kuinka toivotun raskauden keskeytyminen syöksee hänet odottamattomasti häpeän kouriin:

”Häpesin ruumiini epäonnistumisesta, ja häpesin sitä, että syytin ruumistani epäonnistumisesta, joka ei ollut sen syytä. Häpesin itseäni, ja häpeä sai muotonsa omassa katseessani, jota myös häpesin. Tämä oli häpeää, jota kukaan ei nähnyt. Kenties siksi en ollut tunnistanut sitä itsekään.” (30)

Keskenmenon aikaansaamat tunteaallot kulkevat mukana Koskelan seuraavan, lapsen syntymään päättyvän raskauden läpi. Koskela pohtii, kuinka ilman traagista kokemusta hän olisi voinut olla hyvin erilainen odottaja. Nyt sosiaalisen median odottajien kuvavirta tuntui yksiulotteiselta ja turhan varmalta. Tukea löytyi yllättäen feministi-ikoni Simone de Beauvoirin ”ilottomista raskausteksteistä” (135).

Beauvoirin moniselitteisyyden filosofia antaa sanat ristiriitaisille tunteuksille. Beauvoir ei kaunistele, vaan kuvaa kuinka ruumis muuttuu kontrolloimattomaksi ja raskaana olevan ruumiista itsestään muodostuu sille ”vieras polyyyppi”, joka vie tilaa.

Koskela kuvaa taiten kuinka yhteiskunnalliset kysymykset tuntuvat ruumissa. Muutokset ruumiissa johtavat muutoksiin siinä, miten toiset ihmiset suhtautuvat. Vierasta ei ole vain sisällä kasvava elämä vaan myös tapa, jolla muut näkevät (90). Beauvoirin avulla hän tapaa otetta siitä, miten niin yksityisestä, muiden tavoittamattomissa olevasta asiasta tulee julkista ja kaikille kuuluvaa.

”Muiden katseissa raskaana olevasta ruumiistani oli tullut rajatilaruomis, normatiivisten odotusten eteinen, jossa odotin pääsyä yhteiskunnalliseen äitiyteen.” (92)

Koskela vieroksuu ajatusta raskaudesta matkana jonnekin valmiiksi määriteltyyn määränpäähän. Sen sijaan raskaus tuntui jatkuvalta liikkeeltä, mahdollisuudelta ”tarkastella elämää siirtymänä” (92). Miksi näin potentiaaliseen tutkiskelun tilaan suhtaudutaan niin rajaten ja tyypistäen, kysyy Koskela ja löytää syyn normatiivisuuden vallasta: ihmisten halutaan toteuttavan keskiluokkaista heteroydinperhemuuttia. Elämänkulku lukitaan ennalta ja raskaudesta tulee suorite, jonka merkitys on määritelty valmiiksi (92).

Koskelalle raskaus muodostaa katkoksen, joka mahdollistaa kyseenalaistamisen:

”Itse halusin edelleen kokeilla kaikkia mahdollisia ja mahdolltomia ovia. Olla liikkeessä, olla jotain tulevaa.” (93)

Kirjan kirjoittaminen oli osa tätä prosessia. *Äidiksi tuleminen* on liikkeessä pureutumalla menneisyyteen, lapsuuden perheeseen, vaiteliaisuuden kulttuuriin. Se tyrkkii lukijaa kohti mahdollisuuksia antamatta valmiita vastauksia.

Tilaa hoivalle?

Katri Kiukas kirjoitti Latteäiti-nimistä blogia nimellä Katri Immonen vuosina 2015–19. Latteäiti-termillä kuvattiin etenkin 2010-luvun alkuvuosina negatiivisessa sävyssä äitejä, joiden nähtiin ”laiskottelevan” lapsen kanssa kotona ja jopa luuhaavan kahviloissa. Elinkeinoelämä olisi halunnut heidät töihin. Tätä katson-takantaa Kiukas haastoi blogissaan latteäitiyden haltuunotolla. Epämuodollinen hoiva ei ole ”ei mitään” vaan kaiken elämän perusta. Tämä ajatus toimii myös esseekokoelman lähtökohtana.

Hoivan vähättely ei ole vain elinkeinoelämän edustajien ongelma. Myös feministien on vaikea suhtautua hoivaan muutoin kuin asiana, josta kuuluu vapautua, huomauttaa Kiukas. Näin kävi myös hänelle itselleen: Lasten saaminen näyttäytyi hänelle ”tylsyyden ja normaaliuden huippu[na]”. (14)

Myöhemmin hän sai havaita, kuinka äitiys innosti uudenlaiseen luovuuteen ja poliittisuuteen. Koskelan tavoin äitiys loi myös Kiukakselle uudenlaisen kyseenalaistamisen tilan. Se innosti häntä pohtimaan hoivaa ja sen ehtoja toisin. Maailmassa, jossa palkatonta hoivaa pidetään kulueränä ja hoivaajia ”tuotamattomina”, sen valitseminen osoittautuu radikaaliksi positioksi. Kiukas kirjoittaa:

”Hoivan radikaalius on siinä, että se asettaa toisista välittämisen uusliberalistisen pärjäämisen ja mukana roikkumisen edelle.” (16)

Kiukas pohtii, miksi juuri äitiys ja perhe-elämä määritellään muutoksen tarpeessa oleviksi, ja ”suurin aikasyöppö” eli palkkatyöhön käytettävä aika jätetään koskemattomaksi. (67)

[Palkkatyökansalaisen] normi on niin vahva, että meidän on vaikea kuvitella muita vaihtoehtoja kuin palkkatyö ja samapalkkaisuus tasa-arvon saavuttamiseksi. Se on niin vahva, että äitien normien vastaiset valinnat pelottavat jopa feministejä.” (49)

Kiukas kuvaa, kuinka tunnettu feministitoimittaja Anu Silfverberg päätyy *Äitikortti*-kirjassaan (2013) näkemään ”työn määritelmän laajentamisen vaaralliseksi” ja olettaa sen normalisoivan tilanteen, jossa naiset tekevät hoivatyön ilmaiseksi (40). Kiukas puolestaan nostaa esiin sen, kuinka äitien töihin saamisen pitäminen ensisijaisena tavoitteena päätyy edistämään ongelmallisia poliittisia tavoitteita, kuten kotihoidontuen lakkauttamista. Vaikka kotihoidontukea on puolustettu tasa-arvon kannalta ongelmallisista argumenteista esimerkiksi vedoten ajatukseen naisten luonnollisesta hoivaavuudesta, yhtä lailla mennään metsään, jos äidit halutaan pois kotoa hinnalla millä hyvänsä, huolimatta köyhyyden lisääntymisestä ja vaihtoehtojen kutistumisesta. (40–44.)

”Meidän pitäisi uskaltaa unelmoida isommin. Millainen olisi

yhteiskunta, jossa koti ei eristäisi, jossa hoivaajat eivät jäisi sivuun ja yksin? Miltä näyttäisi yhteiskunta, joka olisi järjestetty hoivan syklien mukaan, jossa hoiva olisi tärkeintä?” (49)

Vaihtoehtoilta Kiukas etsii tilaa esimerkiksi yhdysvaltalaisesta marxilaisen feminismin perinteestä, jossa palkkatyön ulkopuolella tehty työ tunnustettiin kaiken palkkatyön ja voitontavoittelun perustaksi. Palkkatyön ja palkattoman työn välinen hierarkia on sopimuksenvaraista ja muutettavissa. (45)

Esseessä ”Ehdotus utopiaksi” Kiukas antautuu itsekin kuvittelemaan. Tekstissä tarinaa kertoo jossakin lähi- tai kaukaisemmassa tulevaisuudessa lapsi nimeltä Paju, joka asuu yhteisöllisesti ja pohtii sitä, miten ”pissat ja kakat” kierrätetään. Autoilla ei enää juuri ajella eikä lentokoneilla lennetä. Tavaroita vaihdetaan, korjataan ja lainataan. Kertomuksessa Paju etsii kadonnutta mummiaan, jonka muisti ei ole enää entisellään. Samalla lukija näkee väläyksen vaihtoehtoisesta tavasta järjestää hoiva sitä tarvitseville vanhoille ihmisille.

Kiukaksen kokoelman innostavin anti onkin uskallus laajojen yhte-yksien luomiseen. *Kohtu on kaunein sana* perää äitiyden innoittamana toisenlaista suhdetta toisiin ihmisiin ja ympäristöön. Ja mikä tärkeintä näiden muutosten ei esitetä nousevan äitiydestä saati naiseudesta sisäsyntyisesti vaan vaativan poliittista toimintaa. Lukija päätyy pohtimaan, muistuttaako tulevaisuuden hoivaan aikaansa käyttävän ja ajankäytöstänsä päättävän ihmisen arki enemmän ”kotiäitiyttä” kuin uraputkea.

Kokoelmassa on jonkin verran epätasaisuutta. Kiukaksen omat kokemukset ja tekstien esseemäisyys olisivat nousseet vielä paremmin esiin, jos välistä tietokirjamaisiksi käyviä osuuksia olisi tiivistetty. Lisäksi muutamat esseet, esimerkiksi vanhempien sosiaalisen median käyttöä kritisoineen kampanjan kritiikki, tuntuvat liiaksi kirjoitusajan-kohtaan sidotuilta ja blogitekstimäisiltä.